

ელდარ თაყეერიძე

ჭალატყის მაცხოვრის
ვფარცმის მონასტერი



საგამომცემლო მწიგნობრი
ჭუთაიში 2019

წიგნში, საისტორიო ლიტერატურასა და საარქივო დოკუმენტებზე დაყრდნობით, შესწავლილია ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის მონასტრის (იგივე სამრევლო ეკლესიის) დაარსების ისტორია. განხილულია სამონასტრო მეურნეობა. მოტანილია მონასტერში მოღვაწე სასულიერო პირების ბიოგრაფიები და გაანალიზებულია აქ დაცული საეკლესიო სინამდინდეები.

წიგნი, დიდ დახმარებას გაუწევს, ზოგადად ისტორიით, კონკრეტულად საქართველოს ეკლესიის ისტორიით დაინტერესებულ მკითხველებს.

რედაქტორი მერაბ კეზევაძე

ისტორიის აკადემიური დოქტორი

გელათის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

რეცენზენტი ვლადიმერ წვერაძე

ისტორიის აკადემიური დოქტორი

პროფესორი

სოფელი ჭალატყე (ზესტაფონის მუნიციპალიტეტი) პირველად მოხსენიებულია კაცხისადმი 1610-1630 წწ. შენირულობის საბუთში, რითაც გულბუდა ჩხეტიძემ და მისმა მეუღლემ პაატა აბაშიძემ კაცხის მონასტერს შენირეს ჭალატყეში მცხოვრები „ურია იოსებაი. მათი ცოლშვილითა და სახლ-კარითა“ (საისტორიო კრებული, წიგნი მესამე 1928:52).

ჭალატყე ისტორიულად ჯვარცმის სახელობის მონასტრით – იგივე სამრევლო ეკლესიითაა ცნობილი. თუმცა სოფელს არა მარტო ამ მონასტრით იცნობდნენ. შუა საუკუნეებში ჭალატყე თავისი მდებარეობით თუ ეკონომიური მდგომარეობითაც გამოირჩეოდა (ჭალატყეს „არიან მოსახლენი ვაჭარნი, სომეხნი და ურიანი და ვაჭრობენ“ ქართლის ცხოვრება, IV; 756) და გარკვეულ როლს ასრულებდა ქვეყნის ცხოვრებაში, გამორჩეულობის მიუხედავად, სოფლისა და ტაძრის სპეციალური შესწავლა ჯერჯერობით არავის უცდია. ჩვენი მიზანია მკითხველს მივანოდოთ ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის მონასტრის – იგივე სამრევლო ეკლესიის შესახებ ისტორიულ ლიტერატურასა და ძველ პერიოდულ პრესაში გამოთქმული მოსაზრებები, შევავსოთ ისინი ახალი საარქივო დოკუმენტებით და წარმოვაჩინოთ ჩვენი წინაპრების მისადმი გამორჩეული დამოკიდებულება.

სხვაგან ვერ დავიჩემათ და ახლო-მახლო კი არსად მეგულება ასეთი ფართოგალავნიანი, თლილი ქვებით ოთხკუთხად ნაგები, ლეჩაქის ყურივით მოყვანილი ეკლესია – წერდა აფრასიონ მერკვილაძე (ჟურნალი „მოგზაური“, 1901 წ. №11., გვ. 1023).

ჯვარცმის სახელობის მონასტრის მომხიბვლელობას ისიც განაპირობებდა, რომ გამორჩეულ ადგილას, იქ, სადაც მდ. ჩოლაბურს „ურიების ლელე“ ერთვოდა, გაშლილ ვაკეზე მდებარეობდა. აფრასიონ მერკვილაძე იმასაც აღნიშნავდა, რომ ქალაქის მაცხოვრის ჯვარცმის სახელობის ეკლესია უნინ მონასტერი ყოფილა. ვახუშტი ბაგრატიონი 1703 წლის თურქების შემოტევაზე საუბრისას, როცა მათ ქალაქის სამი თავდაცვითი ნაგებობა ააოხრეს, ჯვარცმის სახელობის მონასტერზე არაფერს ამბობს. „წარმოემართა სარასკარი იმერეთსა ზედა და ქეჰას უბრძანა მისლვა არგუეთს. შემოვიდნენ და მოსწუეს არგუეთი ოსმალთა და მოადგნენ ქალაქის კოშკებთა, რომელი განემაგრა აბაშიძეს თხრილებითა. განმაგრდნენ მეციხოვნენი და მოსრვიდნენ მრავალთა ოსმალთა. შემდგომად მოუჭდა ისაყ ახალციხის ფაშა სპათა შემოტევებით, აღიღო თხრილი და მიუდგინნა ქუეშე მთხრელნი და წარმოვიდა თვთ. ხოლო შემდგომად შეთხრისა მისცეს ცეცხლი და გარდმოაბრუნვეს სამნივე იგი კოშკნი ძირითურთ და დაირღუნენ. ეჰა უცხო, რამეთუ მორჩა კაცი ერთი უვნებელად და განუტევეს ოსმალთაცა“ (ქართლის ცხოვრება IV, 864). მიუხედავად იმისა, რომ ჯვარცმის მონასტრის პირვანდელი ნაგებობის დანგრევასა და საეკლესიო მამულების იავარქმნაზე წყაროებში არაფერია ნათქვამი, სავარაუდოდ, მისი განადგურება შესაძლოა ამ წელს მომხდარიყო. ჯვარცმის მონასტრის ხელახალ აღდგენა-განახლებას სოლომონ პირველის სახელს უკავშირებენ. რაც აფრასიონ მერკვილაძის თქმით 1762 წელს მოხდა. საარქივო დოკუმენტებით ეს თარიღი თითქმის 20 წლითაა გადაწეული და 1781 წელია მითითებული. რომელი თარიღია სიმართლესთან ახლოს დაბეჯითებით ვერაფერს ვიტყვით. ცნობილი წიგნის „ქართული იერარქიის ისტორია“,

1825 წლის მონაცემების მიხედვით, ჯვარცმის მონასტერს დაახლოებით 1760 წელს აშენებულად ასახელებს. მონასტერს უნინ ყმა და მამულებიც ეკუთვნოდა, რომლის ნატამალიც აღარ შემორჩა XX საუკუნის დასაწყისში (ყურნალი „მოგზაური“, იქვე). მართალია, დიდი მამულები აღარ შემორჩა, მაგრამ გარკვეული ფართობის სახნავ-სათესი მიწები გააჩნდა და მათზე ქვემოთ ვიტყვით. იმავე ქართული იერარქიის ისტორიის მიხედვით ჭალატყის მონასტერს სახნავ-სათესი და სააგარაკო ტყე გააჩნდა. ჰქონდა სანიმამძღვრო და ბერების ხის პატარა კელიები. მართავდა მღვდელ-მონაზონი გერასიმე (მერკვილაძე ე.თ.). მასთან ერთად მოღვაწეობდა ერთი მღვდელი და ერთი მღვდელ-მონაზონი. აფრასიონ მერკვილაძე მონასტრისთვის შეწირული ყმების გვარებსაც ასახელებს: „ქაცარიძე, რცხელიშვილი, გურეშიძე და სხვანი... აქვე უცხოვრიათ ურიებს (მებეგრედ), ღელის პირად, რომლის სახელწოდებაც „ურიების ღელე“ აქედან წამომდგარა“ (ყურნალი „მოგზაური“, იქვე).

„ურიები“ – ებრაელები ჭალატყეში რომ ცხოვრობდნენ, ჩვენს მიერ მიკვლეული ამ დოკუმენტიდან დასტურდება: მარიამ დედოფალი 1797 (ჩღუზ) წლის კაცხის მონასტრის განახლებულ შენობების წიგნში აღნიშნავს, რომ კაცხის ეკლესია დაუქმებული ყოფილა და მისი კუთვნილი ვაჭრები „სამეფო ხარჯში“ განუწესებიათ, მაგრამ როცა კაცხის ეკლესიის არქიმანდრიტი პეტრე გახდა, ძველი გუჯრები წარმოგვიდგინა, გვეყვდრა და „ჩვენც ახლად ასე დაგვიმტკიცებია, რომ ამ ორს მოსახლე ურიას ჭალატყეს წამოსახლს ჯავრობეგამვილს იაკობას და მის ძმებს, ელიშაყაშვილს იოსებას და ყ-დ მის ძმებს ჩვენს სახასო ურიების სათხოვარისაგან განთავისუფლებათა და როგორც სხვათა სანიმამძღვროთ მოსახელე

ურიანი არიან, ისინიც ისე დაგვედგინა, რომ შენს წმინდა ეკლესიას და მის წინა მდგომელს წინამძღვარს მსახურებდნენ და განუსვენებდნენ და ეს ჩემი წერილ-აღქმა მარად წელ აღსრულდებოდეს“ (ქიმ. ისტორიული დოკუმენტი №132).

დამოწმებული დოკუმენტიდან ისიც ნათელი ხდება, რომ ებრაელები იმ ხანებში სახლობდნენ ქალაქეში, როცა აქ სამონასტრო ცხოვრება უფრო მაღალ დონეზე მიმდინარეობდა. შემდეგ სხვა ეკლესიებს წირავდნენ და სავარაუდოდ საცხოვრებლადაც სხვაგან გადადიოდნენ. ქალაქეც ნამოსახლი ამას ნიშნავს და ისეთები, რომლებმაც აქაურობა დატოვეს, ბლომად იქნებოდნენ. თუმცა მათი აქ სახლობა, აფრასიონ მერკვილაძის თქმისა არ იყოს, ტოპონიმ „ურიების ლელეში“ აირეკლა.

„ზედამდეგი დეკანოზობა“ მერკვილაძეს ჭერია, მაგრამ 1824 წელს დროებით იმერეთის ეპარქიის მმართველობას აქ დეკანოზობა მოუსპია, მონასტერი გაუქმებულია 1838 წელს არქიებისკოპოსის სოფრონის ხელში“ – აღნიშნავდა აფრასიონ მერკვილაძე (ჟურნალი „მოგზაური“, 1024). საარქივო დოკუმენტის (რომლის არსებობის შესახებ ქართული ეკლესიის ისტორიის ჩინებულმა მცოდნემ, ისტორიის აკადემიურმა დოქტორმა მერაბ კეზევაძემ მიგვითითა, რისთვისაც მას უღრმეს მადლობას მოვახსენებთ), მიხედვით ქალაქის ჯვარცმის მონასტერი სამი წლით ადრე, 1835 წელს გაუქმებულია და დაუწყია ფუნქციონირება, როგორც სამრევლო ეკლესიას. ამ დროისათვის აქ ერთი მღვდელი, ერთი ბერი და ერთი დიაკვანი მოღვაწეობდა (ქ.ც.ა. ფონდი 21, ანაწერი 1, საქმე 1139, ფურცელი 4). რაც შეეხება მერკვილაძეთა „ზედამდეგ-დეკანოზობას“, აფრასიონ მერკვილაძე ქალაქის ჯვარცმის სახელობის ეკლესიაში ანდრია და გიორგი ვასილის ძე

მერკვილადის, საერთოდ ამ გვარის ტაძრისადმი გამორჩეულ დამოკიდებულებას ან მათ მღვდლობას შეიძლება გულისხმობდეს. მერაბ კეზევაძეს ნიგში „ეგზარქოსობისდროინდელი იმერეთის ეკლესიები და მღვდლები“ ჩამოთვლილია ის სასულიერო პირები, რომლებიც ამ პერიოდში, ეგზარქოსობისას, ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიაში მსახურობდნენ: მღვდელმონაზონი პეტრე კვინიკაძე – 1838 წ.; მერკვილაძე ანდრია 1812-1829 წწ.; მერკვილაძე გიორგი ვასილის ძე 1812-1854 წწ.; ცქიტიშვილი იოსებ ოქროპირის ძე 1842-1881 წწ.; დალაქიშვილი გიორგი ბესარიონის ძე 1881-1891 წწ.; ფერაძე სოკრატ ლუკას ძე – 1891-1916 წწ.; ფერაძე კონსტანტინე – 1916-1917 წწ. (მ. კეზევაძე, „ეგზარქოსობისდროინდელი იმერეთის ეკლესიები და მღვდლები“, 2008:149).

ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესიაში მომსახურე ზოგიერთი მღვდლის ბიოგრაფიულ დეტალებზე სათანადო ადგილას შევჩერდებით. აქ მხოლოდ იოსებ ოქროპირის ძე ცქიტიშვილის ბიოგრაფიულ მონაცემებს გაგაცნობთ.

იოსებ ოქროპირის ძე ცქიტიშვილმა საღმრთო წერა, გალობა და ტიბიკონი ტაბაკინის მონასტერში შეისწავლა. დიაკვნად და მღვდლად იმერეთის ეპისკოპოსმა ნიკიფორემ აკურთხა. 1843 წელს ბელაქის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაშია. აქედან გადმოიყვანეს ჭალატყის ეკლესიაში. დაჯილდოებული იყო საგვერდულით 1853:56 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის სამახსოვრო მედლით. ჰყავდა ცოლი — სალომე ანდროს ასული და შვილები ნიკო და იოანე (ქცა ფონდი 21, საქმე 15561).

მონასტრის მხოლოდ სამრევლო ეკლესიად დარჩენას, რასაკვირველია, ყმებისა და მამულების დაკარგვაც მოყვებოდა: სამრევლო ეკლესიას სამი ქცევა ეზო და ამდენივე სახნავი მი-

ნა, რომელიც საღალოდ გაიცემოდა, შერჩენია. დავით მიტროპოლიტს (წერეთელს) ურიები გელათისთვის შეუწირავს. ისინიც აყრილან ქალაქიდან და ქუთაისში გადასახლებულან (ჟურნალი „მოგზაური“, იქვე). ზემოთაც აღვნიშნეთ, რომ ებრაელები აქედან ხშირად გადადიოდნენ და სამოსახლო ადგილს იმის მიხედვით იცვლიდნენ, რომელი ეკლესიის ან მონასტრის მებეგრეობა დაეკისრებოდათ.

1881 წლის ქალაქის ეკლესიის „კრებულის უწყებანში“ ვკითხულობთ: „სოფლის ქალაქის ეკლესია აღშენებულ არს 1781 წელსა, იმავე ეკლესიისა მრევლის შრომით და ხარჯით. იგი არს ქვის, ცაი აქუს შეკრული ქვით, გარდახურული ყავრიითა.

სამრეკლო აქვს.

ტრაპეზი მას შინა არის ერთი ჯვარცმის სახელზე შემოსილი. ბარძიმ-ფეშხუმი თავის განწყობილობით აქვს ერთი ხელი ვერცხლის, სამღვდელო შესამოსელი აქვს ერთი ხელი კარგისა და სადიაკვნო ხელი.

საღმრთო და საეკლესიო წიგნები აქვს სრულებით. კრებული ამა ეკლესიაზედ არს შემდგომი: ერთი მღვდელი, დიაკონი... და ორი მედავითნე, რომელნიცა სცხოვრობენ თავ-თავის საკუთარ სახლში და აქუს თავ-თავის სამოსახლო, საყანე და ვენახიანი და ტყიანი ადგილები.

კრებულსა აქუს შემოსავალი მრევლისაგან მცირე და განუსამძღვრელი, ამისათვის თავიანთ თავს ირჩენდნენ მუშაობით და სხვა საშვალობით.

ამ ეკლესიასა აქვს ადგილები (რომლისგან წელიწადში შემოუდის — მან — კაპ.

ეკლესია ესე შორავს ეპარხიის მთავრობის ბინას 37 ვერსტით და ბლალოჩინის ბინას 16 ვერსტით.

ამ ეკლესიაზედ არ არის ზედმინერილი ეკკლესია.

ამა ეკლესიის სამრევლოში არ არის სახლის ეკლესია.

აღწერილობა ამა ეკლესიის ქონებისა შედგენილი არის 1874 წელსა და ხელმოწერილ არს კრებულისამებრ და სტაროსტა.

მეტრიჩესკის წიგნების შავები 1826 წლიდან აქვს სრულე-ბით ნაწარმოები, გარდა 1827, 1831, 1839, 1845, 1856 წლებისა.

აღსარებითი სიების შავები 1844 წლიდან აქვს სრულებით ნაწარმოები, გარდა 1849, 1855.

ჰყავს მრევლი 111 კომლი, მათ შორის სამღვდელონი 9 კომ-ლნი, თავადნი — კომლნი, აზნაურნი 25 კომლნი და გლეხნი 97 კომლნი. სულნი მამრთა 396 და მდედრთა 329 და ორნივე სქესთა.

საქორწინე ობისკი მიცემულ არს დამოწმებული საქართვე-ლო-იმერეთის სინოდის კანტორისაგან 1872 წ. ნაწარმოები და მას შინა დაწერილნი ფურცელნი იმეჭონებიან 27, ხოლო დაუწერელი — 99 ფურცელნი.

წიგნი შესავალ-გასავალისა ფორმისამებრ მიცემულ არს დამოწმებული ეპარქიის მთავრობისა მიერ 1872 წელს ჩასაწე-რად შეწირულებათა და ხარჯისა და ისვეთი წარმოებულ არს.

სანთელი ისყიდება საშვალო და განზალაკის და კალეშსკის ფული შემოდის — მანეთი — კაპ. ვერცხლისა წინეთ წლის გარდანარჩენი ფული იყო 97 მან. და 5 კაპ. განმავლო-ბისა შინა ამა 1881 წელისას შემოვიდა 13 მან. — კაპ. გან-მავლობისა დაიხარჯა 45 მან. — კაპ. და დარჩათ ვალად — მან. 111 კაპ. პირველის იანვრისათვის ამა 1881 წლისა.

წარმოდგენილ არს ეპარხიის მთავრობისადმი ბანკში სამ-თავნოდ 221 მან და — კაპ. წელსა —

ამ აღწერილობაზედ ხელს ვანერთ მღვდელი გიორგი და-ლაქისშვილი, პრიჩეტნიკი ტარიელ მერკვილაძე, პონემარი ასლან მერკვილაძე“. (ქცა, ფონდი 21, ანაწერი 1, საქმე 15611).

როგორც ვხედავთ, ზოგიერთი მონაცემი არაა მითითებული და იგი ასევე დავტოვეთ.

გამოტოვებულია ძირითადად თანხის ოდენობები, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ არ შემოსულა. მოტანილი ცნობებით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ქალაქის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესიას, მართალია, ძველი სახელი და დიდება აღარ გააჩნდა, მაგრამ საეკლესიო მსახურება წესისამებრ წარიმართებოდა.

საეკლესიო საქმიანობის სრულყოფილების მანიშნებელი უნდა იყოს ისიც, რომ გამოწვლილვით ჰქონდათ აღრიცხული, თუ რომელ წელში რა საქმეები არ შესრულებულა, ანუ რომელ წელში რომელ წიგნებს აკლდა რაიმე და სხვ.

ქალაქის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესიის საეკლესიო საქმიანობის მოწესრიგების საკითხი ამით არ გასრულებულა. მომდევნო წლებშიც დიდ ყურადღებას აქცევდნენ გაკეთებულის ჩანიშვნასა და მთლიანი საეკლესიო საქმიანობის სურათის წარმოჩენას.

1898 წლის „კრებულის უწყებანში“ ქალაქის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესია ჯვართამაღლების ეკლესიადაა მოხსენიებული. აშკარაა, რომ ერთი და იგივე საეკლესიო ნაგებობასთან უნდა გვექონდეს საქმე. სავარაუდოდ, არც ახალი ეკლესია გახსნილა შიგნით, ის რომ სახელდებულიყო ჯვართამაღლების სახელზე. სასულიერო პირებიც ჯვარცმის ეკლესიისაა და მეურნეობაც იგივე.

ეტყობა, რაღაც სურვილი არსებობდა იმისა, რომ ჯვართამაღლებისა ყოფილიყო, მაგრამ ვერ განხორციელდა. „კრებულის უწყებანში“ პირდაპირაა მითითებული ჯვართამაღლების – ჯვარცმის, რაც ოფიციალურ სახელდებას, ვფიქრობთ, გამორიცხავს.

1898 წლის „კრებულის უწყებანის“ მიხედვით ჭალატყის ჯვართამაღლების იგივე ჯვარცმის ეკლესიაში ერთი მღვდელი და ორი მედავითნე მსახურობდა, რომელთაც თავ-თავიანთი მამულები გააჩნდათ საეკლესიო საცხოვრებელი არ ჰქონდათ და საკუთარ სახლებში ცხოვრობდნენ.

სახელმწიფო ხაზინიდან მღვდელი სოკრატ ფერაძე 300 მანეთს იღებდა ჯამაგირის სახით. მედავითნე ტარიელ მერკვილაძე 100 მანეთს. ამის გარდა შემონირულობიდან მღვდელი 120, მედავითნე 80 მანეთს იღებდა. ამასთანავე მრევლისგან მღვდელს 30 და მედავითნეს 20 მანეთი ეძლეოდა.

1871 წლიდან ეკლესიას გააჩნდა სახნავი მიწა იონდონას სახელწოდებით. ეს ნაკვეთი იჯარით გლეხ ფილიმონ ქათამაძეს ჰქონია ცხრა წლით აღებული და წლიურად 22 მანეთს და 17 კაპიკს იხდიდა. ეკლესიასთან არსებობდა 1889 წელს გახსნილი საეკლესიო სამრევლო სკოლა.

ახლა მღვდლები და მედავითნეები ვნახოთ.

დიაკვნის შვილიშვილ, მღვდელ სოკრატ ლუკას ძე ფერაძეს ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის 4 კლასი ჰქონდა დამთავრებული. ყოვლადსამღვდელო გაბრიელ ეპისკოპოსმა 1865 წელს მედავითნედ განამწესა მარტოთუბნის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში. 1864-1872 წწ. იყო ამავე ეკლესიის საეკლესიო სამრევლო სკოლის მასწავლებელი. დიაკვნად ეკურთხა 1872 წელს სვირის იოანე ნათლისმცემლის ეკლესიაში. მღვდლად ეკურთხა 1875 წელს ჩონთის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიაში. ერთხანს, მისივე თხოვნით, გაბრიელ ეპისკოპოსმა მარტოთუბნის წმ. გიორგის ეკლესიაში დააბრუნა, შემდეგ მეჩხეტურის, მერე არგვეთის ეკლესიებში მსახურობდა. 1883-1889 წწ. იყო სასულიერო წოდებიდან დეპუტატი

ქუთაისის სამღვდელოების სასწავლო ოლქის ყრილობებზე დასასწრებად. ყოვლადსამღვდელო გაბრიელ ეპისკოპოსმა, მისივე თხოვნით, 1891 წელს განამწესა ჭალატყის ჯვარცმის იგივე ჯვართამაღლების ეკლესიაში, დაჯილდოებული იყო ენქერით.

ჰყავდა ცოლი – პელაგია ალექსის ასული და ორი შვილი – ლავრენტი მღვდელი და კონსტანტინე ჩიხტაურის სამრევლო სკოლის მასწავლებელი.

სოკრატ ფერაძის ბიოგრაფიის შემდგომ დეტალებს სხვა ადგილას მივუბრუნდებით. ახლა მედავითნეები გავიცნოთ.

მედავითნედ მსახურობდა მღვდლის შვილიშვილი ტარიელ სპირიდონის ძე მერკვილაძე, რომელსაც ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის სამი კლასი ჰქონდა დამთავრებული. საღვთო კითხვა, წერა და გალობა ქუთაისის არქიელის ტაძარში ჰქონდა შესწავლილი. მედავითნედ ეპისკოპოს გერმანეს მიერ იქნა გამწესებული 1857 წელს.

მეორე ცოლთან, კესარია ქაიხოსროს ასულთან, ჰყავდა ორი შვილი ილარიონი და მედავითნე ალექსანდრე.

მეორე მედავითნედ მღვდლის შვილიშვილი, აზნაური ისმაილ ივანეს ძე ჩინჩალაძე მსახურობდა, რომელსაც ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის სამი კლასი ჰქონდა დამთავრებული. საღვთო წერილი და საეკლესიო წესები ქუთაისის საკათედრო ტაძარში ჰქონდა შესწავლილი. 1889 წელს მედავითნედ განამწესეს დილიკაურის წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიაში, საიდანაც მისივე თხოვნით, კვლავ მედავითნედ ჭალატყის ჯვართამაღლების იგივე ჯვარცმის ეკლესიაში განამწესეს 1890 წელს. აქვე მასწავლებლობდა კიდეც. ცოლთან,

ოლლა იოსების ასულთან, ჰყავდა ვაჟი აბო და ორი ქალიშვილი – ეკატერინე და ნინა.

ეკლესია შიგნით ღარიბულად ყოფილა მორთული, თუმცა სოფლის მკვიდრი მოსახლენი ყოველთვის ცდილობდნენ, აქ დაცული სინმინდეებისთვის მოეწყოთ და განეახლებინათ. 1902 წლის „ივერია“ აღნიშნავდა, რომ აქაური საეკლესიო ნივთები არ ყოფილა შემკული ღირსეულად და ამავე წელს მაღალყოვლადუსამღვდელოესი ლეონიდეს განკარგულებით შემდგარა კომიტეტი მათ გასაახლებლად. კანკელის გაკეთება ცნობილი ხელოსნისთვის – ვარდენ გოცირიძისთვის, ხოლო ხატების შეძენა სოსიკო მერკვილაძისთვის მიუზღვიათ. გადაუწყვეტიათ, ეკლესია ქართველი წმინდანების – დავით და კონსტანტინეს, თამარ მეფის, დავით აღმაშენებლის, მირიან და სიდონიას, წმინდა ნინოს, შიო მღვიმელისა და იოანე ზედაზნელის, არჩილისა და ლუარსაბის ხატებით შეემკოთ ყოველივესთვის კი აკრებილი და ეკლესიის მიერ დაზოგილი თანხა გამოეყენებინათ („ივერია“, ჩვენებური ამბები, 1902, №261).

1914 წლის ჭალატყის ეკლესიის „კრებულის უწყებანში“ აღნიშნულია, რომ იგი 1781 წელსაა აგებული. იქვე ისიცაა მითითებული, რომ გადმოცემის მიხედვით სოლომონ პირველის ბიძამ ლევან აბაშიძემ ააგო.

1860-1865 წწ. ეკლესიაში ერთი მღვდელი და ერთი მედავითნე ყოფილა. პირველის ხელფასი 300 მანეთს, მეორისა 100 მანეთს შეადგენდა.

1914 წელს ეკლესიას 80 მანეთი შესვლია. იყო შეწირულობანიც 260 მანეთი, საიდანაც მღვდელი წლიურად 555, ხოლო მედავითნე 185 მანეთს იღებდა.

ეკლესიის მამული ამ დროისათვის 1880 კვ. საუენი ყოფილა. სახნავ-სათესად ვარგისი ორი დესეტინა – 88 კვ. საუენი, სათიბი ერთი დესეტინა, ძველი სამყოფი ეზო 160 კვ, საუენი (ეკლესიისგან ცოტა მოშორებით).

ჭალატყის ეკლესიას ჰქონდა აგრეთვე, როგორც აღვნიშნეთ, სახნავი მიწა, რომელსაც იონდონა ერქვა და იგი 2 დესეტინას და 88 კვ. საუენს შეადგენდა. ეს მიწა ცხრანლიანი იჯარით ჰქონდა მიღებული გლეხ სპირიდონ რცხელიშვილს და ევალებოდა წლიურად 35 მან. და 60 კაპიკის გადახდა.

ეკლესიას ჰქონდა, აგრეთვე, ნისქეილი ჩოლაბურზე, რომელიც რვანლიანი იჯარით იყო გაცემული და წლიურად 15 მანეთს იხდიდა. იონდონას მამულსა და ნისქეილს წლიურად ეკლესიისთვის 50 მანეთი შემოჰქონდა.

ეკლესიასთან 1889 წლიდან არსებობდა, აგრეთვე, ესეც აღვნიშნეთ, საეკლესიო-სამრევლო სკოლა, რომელსაც სასწავლო საბჭოსგან 360 მანეთი ჰქონდა გამოყოფილი და სწავლობდა 18 გოგონა.

ჭალატყის ეკლესიის საეკლესიო ქონების აღწერა ჩატარებულა 1879 წელს, რომელიც 1902 წელსაც გადაუმოწმებიათ და ყველაფერი ადგილზე აღმოჩენილა.

ამ დროსაც ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესიაში სოკრატ ლუკას ძე ფერაძე მსახურობდა, რომელიც 1905 წელს სკუპიით დაუჯილდოებიათ. 1909 წელს სინოდმა კამილავკით დააჯილდოვა. ამავე წელს უბოძეს, აგრეთვე, საეკლესიო-სამრევლო სკოლების 25 წლის სამახსოვრო მედალი, დაჯილდოვებული იყო, აგრეთვე, იმპერატორ ალექსანდრე მესამის ხსოვნისადმი მიძღვნილი მედლით.

ამ დროისთვის სოკრატ ფერაძე წლიურად 555 მანეთს იღებდა ხელფასის სახით, აქედან 300-ს ხაზინა იხდიდა, კრებული კი 60 მანეთს.

1914 წლისთვის მისი შვილებიდან მღვდელი ლავრენტი უკვე არგვეთის სამთავარხუცესო ოლქის მთავარხუცესი ყოფილა. მეორე ვაჟი კონსტანტინე კი დიაკონი.

მედავითნედ მსახურობდა 51 წლის (სავარაუდოდ, 1863 წელს დაბადებული) ალექსანდრე სიმონის ძე მერკვილაძე, რომელსაც ხელფასი 185 მანეთი ჰქონდა. ხაზინიდან 100, შეწირულობიდან 65 და კრებულიდამ 20 მანეთი.

ალექსანდრე მერკვილაძემ საღვთო წერილი, გალობა და საეკლესიო წესები ქართულ ენაზე მონამეთის მონასტერში შეისწავლა, 1885 წელს ყოვლად სამღვდელო გაბრიელმა საქარის წმ. გიორგის ეკლესიაში განამწესა მედავითნედ. აქედან არგვეთის ეკლესიაში გადაიყვანეს. 1903 წლიდან იყო ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიის პირველი მედავითნე.

შტატგარეშე მედავითნე იყო 81 წლის (სავარაუდოდ, 1833 წელს დაბადებული) ტარიელ სპირიდონის ძე მერკვილაძე, რომელიც ამ დროისთვის წმინდა სინოდისგან პენსიას იღებდა 100 მანეთის ოდენობით, მედავითნედ იმსახურა 46 წელი და 4 თვე და პენსიაზე გავიდა 1904 წელს.

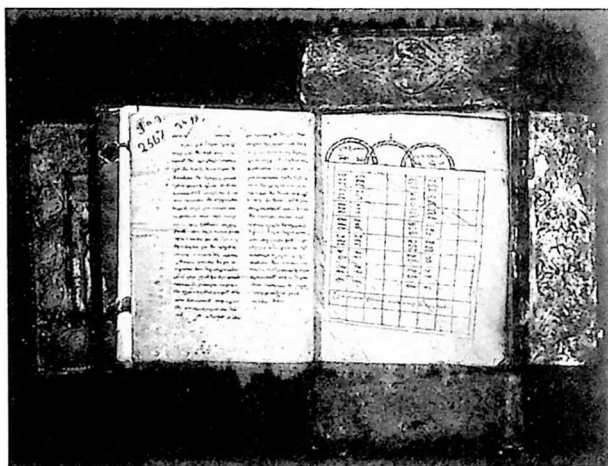
1902, 1906 და 1913 წლებში ჭალატყის მრევლმა ეკლესიის მნათედ სიმონ ალექსის ძე რცხელიშვილი აირჩია.

ჭალატყის მრევლიდან ამ დროს 570 მამაკაცი და 470 ქალი ყოფილა. სოციალური კუთვნილების მიხედვით ასეთ სურათს ვლელულობდით აზნაური – 15, მოქალაქე – 16, დანარჩენი გლეხები (ქცია, ფონდი 21, საქმე 25841).

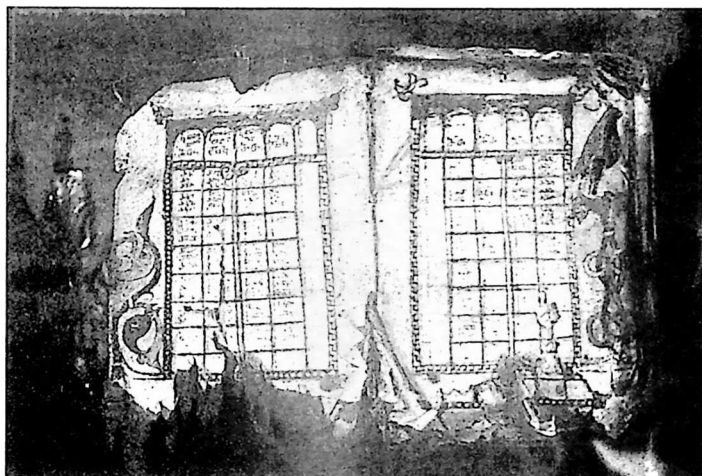
ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიის ამ აღწერილობაზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საეკლესიო საქმიანობა არც ამ წლებში შენელებულა. აქ მოღვაწე სასულიერო პირები, აქაურთა არამარტო სულიერ მდგომარეობაზე ზრუნავდნენ,



ოთხთავეი (K-376) - XV-XVI ს. ჭალატყის ეკლესიიდან.
დაცულია ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში



ოთხთავეი (K-376) - XV-XVI ს. ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიიდან.
დაცულია ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში



ოთხთავე (K-378) - XV-XVI ს. ქალატყის ჯვარცმის ეკლესიიდან.
დაცულია ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ მუზეუმში

არამედ ცდილობდნენ განათლება შეეცანათ ხალხში, რაც რწმენის განმტკიცების საფუძველი შეიქნებოდა.

ჭალატყის ჯვარცმის მონასტრის სინმინდევებს ცალ-ცალკე დავახასიათებთ. მანამდე კი 1834 წელს შედგენილ ამ მონასტრის ნიეთ-სამკაულის სიას წარმოგიდგენთ

„ქ. ერთი ჯვარცმის გამოხატული ხატი ოცდათექვსმეტი... ამოჭრილი. ორის მეტში სულ სხვადასხვა წმინდანების ნაწილი არის...

ქ. მეორე ხატი თომა მოციქულის სახე გამოხატული და შით თომა მოციქულის თავის ნაწილი თვალებს ზეით ასვენია.

ქ. მესამე ხატი მომცრო ძველი მოჭედილი იქა აქა ვერცხლი აკრავს და ნაწიფლებით განწყობილია. ნახატობის სახე აღარ აჩნია.

ქ. ორი ჯვარცმის ხატი ერთი სურათზედ გამოხატული და მეორე ლიტონ ფიცარზედ.

ქ. ერთი ღთის მშობლის ხატი.

ქ. ბარძიმი ფეშხუმი კამარა საზავებელი ზიარების კოვზი მდულარება და საცეცხლული სირმის.

ქ. ერთი კანდელი მისი ძენკვიანა სამი სანთლის სამთები მკლავი აქვს...

ქ. მეორე კანდელი რუსული თანაქასი

ქ. სამი სასანთლე სინის

ქ. ერთი ხის ჯვარი

ქ. ბარძიმი დაფარნა ნაკერი სირმით უცხოსაგან

ქ. ორი ისე ფარჩის დაფარნები

ქ. წიგნთაგან ორი მოჭედილი სახარება ერთი უფროსი და

მეორე უმცროსი სირმით სულ გარშემოღმა მოჭედული შიგ-
ნით ხელთნანერი

ქ. ერთი სტამბის სახარება და ერთი სტამბის სამოციქულო

ქ. ორი მარხვანი სტამბის და ერთი ზადიკი

ქ. ერთი დიდი სადღესასწაულო და ერთი ვახტანგის პარაკ-
ლიტონი...

ქ. ერთი დაბადება და ერთი მეტაფრასი ხელთნანერი და
ხელთნანერი...

ქ. ერთი ჟავნი და ერთი დავითნი და ერთი კურთხევანი...

ქ. ერთი სირმით შეკრული კარგი დიდი გარდამოხსნა

ქ. ერთი სინის... თუთხმეტი ურემი ყავარი...

ღვდელ მონაზონმა პეტრემ წერა არ იცოდა მისი პირ-
დაპირი თხოვნით და ხელმოცემით ვნერ მღვდელი ცქიტიშვი-
ლი“. ქცა, ფ.21 ან. 1 ს. 1107 ა ფ. 4.

აფრასიონ მერკვილაძე – ქალაქის ჯვარცმის სახელობის
ეკლესიის სინმინდეთაგან რამდენიმეს: გარდამოხსნას, ჯვარ-
ცმას, თომას თავსა და ხელნანერ სახარებას გამოყოფდა
(ჟურნალი „მოგზაური“, იქვე).

აღნიშნული სინმინდეებიდან გიორგი ბოჭორიძეს გარდა-
მოხსნა და ორი ოთხთავი დახვედრია, ბუნებრივია, რაც დახ-
ვდა, ის აღწერა. აფრასიონ მერკვილაძეს კი ყველა ზემოთდა-
სახელებული ნივთ-სამკაული შესაძლებლობისამებრ აღუწერს-
ხავს და მათი აღწერილობაც ჩაუტანია საჟურნალო სტატიაში.

გიორგი ბოჭორიძის აღწერით ქალაქის ჯვარცმის ეკლე-
სიის გარდამოხსნა ზომით 180X110 სმ-ია, ოქრომკერდითა და
ფერადი ძაფითაა ნაკერი და აქვს ასომთავრული წარწერა
(გიორგი ბოჭორიძე, იმერეთის ისტორიული ძეგლები 1995:
186-189), რომლის წინა ნაწილს მოვიტანთ ჯერჯერობით:

1. ქ. შ(უ)ენი(ე)რმ(ა)ნ ი(ო)ს(ე)ბ ძელისაგ(ა)ნ გ(ა) რდამოხ(ს)

ნა უხრწნელი გუამი შენი ქ(რისტე) დ(ა) არმემაკითა წ(მიდ) ითა წ(ა)გრავანა, ს(უ)რნელებითა შემურვილი ახალსა საფ-
ლავსა დაგდვა, ა(რამე)დ ჰა ჰყო, აღდგა უფალი

2. მონიჭა სოფელსა დიდი წყალობა“.

ვახტანგ ბერიძე თვლიდა, რომ ჭალატყის ჯვარცმის ეკლე-
სიისთვის შეწირული გარდამოხსნის წარწერის შესავალი ნა-
წილი (რომელშიც „ზოგი რამ გაურკვეველიაო“ წერდა, თუმ-
ცა არ აკონკრეტებდა) მთლიანად ემთხვევა ბაგრატ მეფეთ
მეფის „გარდამოხსნის“ წინა ნაწილს (ვ. ბერიძე, ქართული
ნაქარგობის ისტორიიდან. გარდამოხსნები, 1983:28).

ჭალატყის „გარდამოხსნის“ ძირითადი ტექსტი ასეთია:

3. ქ. შეწწენითა ღ(ვ)თისათა მე, უფლისწულ- ციხისთა
[ვმან] და გვარად აბაშიძემ(ა)ნ ბატონმ(ა)ნ გ(იორგ)ი თ(ან)ა

4. მეცხედრემ (ა)ნ ჩ(ემ)მ(ა)ნ ლორთქიფანიძის ასულმან
ბ(ა)ტ(ონ)მ(ა)ნ¹ გულქან შევაკერინეთ ესე გარდამოხსნა ჩ(უე)-
ნისა ლევანისა და ბეჟანის აღსაზრდელად. ვინცა

5. ჩ(უე)ნთ(ვის) შ(ე)ნდობა ბრძანოთ ღ(მერთმ)ან თქ(უე)ნც
შეგ(ი)ნდ(ო)ს,

რამცა ძემ(ა)ნ კ(ა)ცისამ(ა)ნ ჩ(უე)ნს შვ(ი)ლს, ანუ ს(ა)ფლავს
ესე

6. გ(ა)მოხსნას, მე(ო)რედ მოსლვას ჩ(უე)ნი ც(ო)დ(ვი)ს პა-
სუხის მიმცემი იყო ღ(ვ)თისა, შეიკერა თ(უე)სა ნ(ოე)ბ(ე)რსა,

7. ქ(ორონი)კ(ონ)სა ტუგ (393+1312 = 1705 წ.) (გიორგი ბო-
ჭორიძე, იქვე)

გიორგი აბაშიძეს და მის თანამეცხედრეს გულქანს, ბეჟან
ლორთქიფანიძის ასულს, ეს გარდამოხსნა თავიანთი სულის
საოხად და შვილების – ლევანისა და ბეჟანის აღსაზრდელად

1 ამ სამ ასოზე აფრასიონ მერკვილაძე წერდა, ვერ ამოვიკითხეო.

შეუკერინებიათ და შეუწირავთ ქალაქის ჯვარცმის მონასტრისათვის. აფრასიონ მერკვილაძე ამბობდა, რომ ზეპირგადმოცემით გარდამოხსნა სოლომონ პირველის გადიას შეუკერავს, რომლის სახელი და გვარიც ხალხს დავინწყნია (ჟურნ. „მოგზაური“ იქვე).

ვახტანგ ბერიძის სამართლიანი შენიშვნით „გარდამოხსნის“ შემწირველი გიორგი აბაშიძე, რომელიც მე-18 საუკუნის დასაწყისში ფაქტიურად იმერეთს განაგებდა, უფლისწულ-ციხისთავადაა მოხსენიებული იმ კურიოზულ (ეს ვ. ბერიძისეული შეფასებაა, საქართველოს ისტორიის ნარკვევების IV ტომში კი ეპიტაფია ავტობიოგრაფიულადაა მიჩნეული. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები IV, 510) ეპიტაფიაში, რომელიც კაცხის გულანის აშიაზეა მიწერილი, სადაც იგი თავის თავს ქალაქის პატრონსაც უწოდებს.

„მე ესე წიგნი შევამკვე გიორგი მალაქიამა
უფლისწულ – ციხისთავმან სვერ – შორაპნისა მქონემან,
და გვარად აბაშიძემან თავსახლად ქალაქციანმან
და დროშის ნალარის პატრონმა მორჭმით, სიმდიდრით
მე ამან იერუსალიმს აბრაჰამის ტაძრისა ამაგებელმან
პატრიარქისა მრავალჯერ გამგზავნმა და მარგებელმან
მტერისგან შემოუვალმან და მცველმან გამმაგრებელმან“
(ქრონიკები III:19)

გიორგი აბაშიძესთან თითქმის ყოველთვის იხსენიება მისი მეუღლე გულქან, ასული მოურავ ბეჟან ლორთქიფანიძისა, რომელმაც ვახუშტის ცნობით 1667 წელს ქუთაისის ციხე აიღო (ვახტანგ ბერიძე, იქვე).

ქალაქის ჯვარცმის ეკლესიის გარდამოხსნა გიორგი ბოჭორიძემ 1925 წელს ქუთაისში ჩამოიტანა და მუზეუმს გადასცა.

1930 წელს შეიქმნა კომისია, რომელსაც უნდა შეერჩია ქარ-

თული ხელოვნების გამოფენისთვის საზღვარგარეთ, კერძოდ გერმანიაში გასაგზავნი ექსპონატები: ქუთაისის მუზეუმიდან შერჩეულ ნივთებში მოხვდა ქალაქის გარდამოხსნა. მიუხედავად იმისა, რომ ნივთების მიღება-ჩაბარების აქტზე ქუთაისის მუზეუმის დირექტორს ტრიფონ ჯაფარიძეს მიუწერია: „აქ აღნიშნული ნივთები ჩავაბარე პროფ. გიორგი ჩუბინაშვილს“ და ისიც ხელმოწერით ადასტურებდა, ჩავიბარეო, (ქიმ E-192/2537) ეს ნივთები, მათ შორის ქალაქის გარდამოხსნაც, ქუთაისის მუზეუმს აღარ დაბრუნებია და ამჟამად საქართველოს ხელოვნების მუზეუმშია დაცული.

აფრასიონ მერკვილაძე აღნიშნავდა, რომ ჯვარცმის ეკლესიაში ჯვარცმის ხატი იყო უმთავრესი. იგი სიგრძით სამი ჩარეკი, განით მისი ნახევარი ყოფილა. მასზე სხვადასხვა წმინდანების ნაწილები რამდენიმე რიგად ოთხკუთხ უჯრედებში ჩაესვენებინათ. უჯრები თორმეტი იყო და 12 საუფლოსაც ამიტომ ეძახდნენ.

ხატის ხის თავსახურზე ჯვარცმაა გამოსახული – „გოლგოთის მთა და ზედ ჯვარცმული ქრისტე კისერმოკირწყული და მის გვერდით ჯვარცმული ავაზაკები და ხელში გრძელთარიანი შუბით თუ ლახვრებით რომაელი ყარაულები“ (ჟურნ. „მოგზაური“ 1024).

ამ ხატზე უფრო დაწვრილებით საუბარი იმიტომ ღირს, რომ იგი, როგორც ჩანს, იმ საეკლესიო ნივთებში მოხვდა, რომლებიც 1924 წელს გაანადგურეს — „ნაწილი სიძველისა (ხატები და ხელნაწერები) გაუნადგურებიათ 1924 წ.“ (გ. ბოჭორიძე, გვ.180), თუმცა უფრო ადრე, 1922 წლის 18 მარტს ქალაქის მაცხოვრის ეკლესიიდან ბოროტმოქმედებმა მოიპარეს მეფე სოლომონ I-ის ბეჭდით (დამლით ე.თ.) აღნიშნული ვერცხლის ბარძიმ-ფეშხუმი, ვარსკვლავი, კოვზი, ტაკუკი და ძვირფასი

ხალიჩა. ხატი ადრე ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიის მარჯვენა მხარეს მდებარე „სუროიან საყდარში“ ყოფილა დასვენებული, მისი დანგრევისა თუ მანამდეც, მთავარ ეკლესიაში გადმოუსვენებიათ.

აფრასიონ მერკვილაძე ხატთან დაკავშირებით საინტერესო ლეგენდას მოუთხრობდა ჟურნალ „მოგზაურის“ მკითხველებს:

სოლომონს დადიანი რომ გაუსიძეევდა, მიქელაძე ხლებია თან, რომელიც ძალიან დაახლოებული პირი გახდა მეფის სასახლეში. დადიანს ჯვარცმის ხატი მოწონებია, გატყდომია ამას მიქელაძეს და მოპარვა უთხოვია. მიქელაძემ მართლაც მოიპარა ხატი და დადიანმა იგი თავის სასახლეში დაასვენა. ხატის წინანდელ მეპატრონეებს „ხატი გაპარული ჰგონებიათ“. მეფის ასული რომ გათხოვდა, ხატი იქ დაუხვდა. მოპარვის ამბავი რომ შეიტყო, „ქმარს ერთი ყოფა დაუნია“. ერთ ღამეს დადიანმა ნახა სიზმარი, რომელშიც ხატი ეუბნებოდა, თუ ჩემს ადგილზე არ წავისვენებდით, შენს ბარობაზე ყველაფერს გავწყვეტო. შეშინდა, დაიბარა მიქელაძე და ხატის თავის ადგილას დაბრუნება თხოვა. ამანაც ხატი წამოიღო, მაგრამ, იმის მაგიერ, ძველ საბრძანებელში დაებრუნებინა, თავის ეკლესიაში, კულაშში დაასვენა. მიქელაძეს ერთი შვილი ჰყავდა. ავად გაუხდათ, აღდგომა დღეს ცოლ-ქმარი წირვაზე წავიდნენ, შვილი გადაიას დაუტოვეს და რომ დაბრუნდნენ, მკვდარი დახვდათ. რასაკვირველია, შენუხდნენ. მიქელაძემ ცოლს უთხრა, ხატის ბრძანებაა, არ იტირო, ღმერთი აღდგომას ტირილს გვინყენსო. თვითონ დაიჩოქა და ხატს შეთხოვა, თუ შვილს გამიცოცხლებ, ექვსი გვარის კაცს შემოგწირავ და ძველ ეკლესიაში დაგაბრუნებო. „ქრისტე აღსდგა“ თქვა თუ არა, ბავშვმა „ჭეშმარიტად!“ წარმოთქვა. მიქელაძემ ხატი

ტილოზე გადააღებინა, გადაღებული თავის ეკლესიაში დატოვა და ნამდვილი წინანდელ ადგილას დაასვენა. მეფეს ძალიან ეამა თურმე ხატის დაბრუნება, ჭალატყის ეკლესია ააგო და იქ დაასვენა.

მიქელაძეს „ლრამატა“ დაუნერია და ექვსი გვარის კაცი – ახუბაძე, ნიკურაძე, ნინუა, სტურუა, შენგელია და (მეექვსეს ველარ იხსენებდა აფრასიონ მერკვილაძე) ხატისთვის შეუწირავს. „ლრამატა“ ჯვარცმის უბეში ყოფილა მოთავსებული, მაგრამ მერე გლეხებს ბატონებთან დავისას საბუთად დაჭირვებიან და წაუღიათ.

ჯვარცმის ეკლესიაში ხეში ჩადებული თომას შუბლი მერკვილაძეების საკუთრებას შეადგენდა და იგი საკვირაოს საყდარში ყოფილა დასვენებული. კვირაში ერთხელ ამოდიოდა ჯვარცმის ეკლესიიდან მღვდელი, წირავდა და საკვირაოც ამიტომ ერქვა – აღნიშნავდა აფრასიონ მერკვილაძე, რომელიც საკვირაო საყდრის იმჟამინდელ მდგომარეობასაც აღწერდა: „საკვირაოს ნახევარი კედარობა, უკეთ, სამი კედელი, ორი მთელი და ერთიც გაბზნილი, ჯერ კიდევ დაუცილებელია; მხოლოდ წინა კედელია დარღვეული და ცა ჩამოქცეული. ეს გაუთლელი დიდრონი ქვებია (ზოგი ძირიდან მალლა ცამდი უწევს). აშენებული ოთხკუთხა პატარა შენობაა. კედლებში, უჯრების ნაცვლად, თიხის ქოთნებია დატანებული. კედლებზე მხატვრობა ყოფილა, წითლად დღესაც ემჩნევა (დიდრონი ნახატებიც ყოფილა), მაგრამ რა ყოფილა დახატული, ამის ამოცნობა აღარ შეიძლება, რადგანაც კირი ჩამოფხეკილია (კედლები ჩამორეცხილია და კირიც ჩამოცვენილი)“ (ყურნალი „მოგზაური“ იქვე).

მერე საკვირაოს საყდარი აღარ შეუკეთებიათ და ხატი

ჯვარცმის ეკლესიაში გადაუსვენებიათ. აფრასიონ მერკვილადის გადმოცემით, ჯვარცმის ხატს მერკვილადეებისას ეძახდა ხალხი. „შენი ჯვარცმა არ გამიწერეს“, „მტყუანს მერკვილადეების ჯვარცმამ რისხოსო“ და სხვა.

რაც შეეხება ჭალატყის ჯვარცმის ეკლესიაში დაცულ ორ ოთხთავს, ისინი აღწერილი აქვს, როგორც გიორგი ბოჭორიძეს, ასევე ევსევ ნიკოლადესაც. ოთხთავები ამჟამად ქუთაისის მუზეუმშია დაცული. წარმოდგენთ ევსევი ნიკოლადისეულ აღწერილობებს.

1. „ოთხთავი – K-376 [XV-XVI ს.] – (შ. ნ. 2567) – 185 ფ. ზ: 10X7,5. ეტრავი; ტყავგადაკრული ტვიფრული ხის ყდა; ნუსხური; სათაურები სინგურით; გადამწერი ვინმე ბასილი; შემოსულია სოფ. ჭალატყის ეკლესიიდან; წიგნი ზის ვერცხლის ბუდეში.

წიგნში წარმოდგენილია: მათეს, მარკოზის, ლუკას და იოვანეს სახარებები. თითოეულ სახარებას წინ უძღვის საკითხავების ნუსხა. ხელნაწერის დასაწყისში მოცემულია:

ა. „ევსები კარპიანეს საყურელსა ძმასა უფლისა მიერ მოგიკითხავ“ (1r-v).

ბ. „კანონი, რომელსა ოთხნი იტყვან“ (2 r-8v).

დართული აქვს: „წმიდასა და დიდებულსა კვრიაკესა სამხრად სახარებამ იოანესი თავი პირველი – პირველითგან იყო სიტყუად...“ (168 r - 183 v).

ანდერძი გიორგი მთაწმინდელისა: „ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა...“ (167 v).

ანდერძი გადამწერისა: „დიდება ღმერთსა, სრულმყოფელსა ყოვლისა კეთილისასა, სრულ იქმნა წმიდამ ესე ოთხთავი ჭელითა ფრიად ცოდვილისა და ყოველთა კაცთა უნარ-

ჩევესისა ბასილისადთა და ვისსაცა ჯელსა მოიწიოს, შენდობასა გევედრები ყოველთა ღვთისადთვს. ამისსა დამწერელსა ბასილსა შეუნდნენ ღმერთმან“ (183 v).

მინაწერი: 185 r.

(ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. II, შემდგენელი ე. ნიკოლაძე, თბ. 1964 წ., გვ. 82)

გიორგი ბოჭორიძე ამ ოთხთავს XI-XII საუკუნეებით ათარილებდა. ბუდეს XIX საუკუნით. დღემდე არცერთ მკვლევარს არ უცდია გაერკვია გადამწერის – ბასილის ვინაობა.

2. ოთხთავი – K-378 [XV-XVI ს.] – (შ. ნ. 2569) – 224 ფ. ზ: 7,5X5,5; ეტრათი; ვერცხლის ყდა, ძლიერ დაზიანებული, ყდაზე წარმოდგენილია ხატები, ნუსხური; სათაურები სინგურიით; ნაკლული და დაზიანებული; აქვს თავკაზმულობა; შემოსულია ჭალატყის ეკლესიიდან.

ხელნაწერში წარმოდგენილია: მათეს, მარკოზის, ლუკას და იოვანეს სახარებები [6r - 224 v].

შენიშვნა:

1. თავში და ბოლოში მოცემულია საკითხავების საძიებელი.

2. მარკოზისა და ლუკას სახარებას წინ უძღვის თავების ნუსხა.“

(ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. II, შემდგენელი ე. ნიკოლაძე, თბ. 1964 წ., გვ. 83).

გ. ბოჭორიძე აღნიშნავს, რომ „ოთხთავს“, იოანეს სახარების წინ, ჩაკერებული აქვს პაპირუსის მცირე ფურცელი წარწერით: „ერთი ფურცელი ჩემთან ინახება – აფრ. მერკვილაძე 25 / XII.02“. ე. ი. აფრასიონ მერკვილაძეს წიგნიდან ამოუღია

ერთი ფურცელი. ეს ფურცელი ან იოანე მახარებლის სურათით იქნებოდა ან მინაწერით. დღეს იგი აღარ ჩანს (ბოჭორიძე 189). საეჭვოა, იგი იოანე მახარებლის სურათით ყოფილიყო დამშვენებული, რადგან სხვა მახარებლები არ ჩანს. სავარაუდოა, მასზე რაღაც მინაწერი ან გადამწერის ანდერძი ყოფილიყო დატანილი.

გ. ბოჭორიძე ოთხთავს არ ათარილებს, ამის მიზეზი ხელნაწერის დაცულობას უნდა უკავშირდებოდეს: ოთხთავი ძალზედ დაზიანებულია, ბევრ ადგილზე მელანი გადასულია და ტექსტის წაკითხვა ვერ ხერხდება. ხოლო ის ნაწილი, სადაც, სავარაუდოდ, გადამწერის, ასევე გიორგი მთანმინდელის ანდერძი, ან ხელნაწერის გადანერის თარიღი შეიძლებოდა ყოფილიყო, მთლიანად დაფლეთილია. მიუხედავად ამისა, ოთხთავის გაფორმებისა და გრაფემათა გრაფიკული მოხაზულობის შესწავლის საფუძველზე, ხელნაწერის დათარიღება შესაძლებლად მიგვაჩნია. ოთხთავის ე. ნიკოლაძისეული დათარიღება (XV-XVI ს.) სავარაუდოდ საეჭვოა, რადგან ზედაპირული დაკვირვებითაც აშკარაა, რომ ხელნაწერი გაცილებით ადრინდელ პერიოდს უნდა მიეკუთვნებოდეს.

ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესია და მისი გალავანი, ისე როგორც სხვა ქართული ეკლესია-მონასტრებისა, ნეკროპოლსაც წარმოადგენდა.

ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესიაში დასაფლავებული ყოფილა მონაზონი გიორგი, იგივე გერასიმე მერკვილაძე, ხოლო გალავანში თავადები: კუხნიკა ერისთავი და ქაიხოსრო აბაშიძე. არც ერთ საფლავს წარწერა არ ჰქონია (მ. კეზევაძე, „იმერეთის ეკლესია-მონასტრების ნეკროპოლი

XX საუკუნის დასაწყისში სასულიერო პირთა მიერ შედგენილი აღწერილობის მიხედვით“).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ჭალატყის მონასტერი (მერმინდელი ეკლესია) მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა მხარის საეკლესიო ცხოვრებაში. იყო სიძველეებით ერთ-ერთი გამორჩეული საეკლესიო სავანე, რომელსაც დიდ პატივს მიაგებდნენ ადგილობრივი მკვიდრნიც და სხვა კუთხის მცხოვრებლებიც.

ჭალატყის მაცხოვრის ჯვარცმის ეკლესია ამჟამადაც ფუნქციონირებს და იქ მარგვეთის ეპისკოპოს მელქისედეკის ხელდასმით წირვას მამა ადამი (ცინაძე) აღასრულებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქართლის ცხოვრება ტ. IV. ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თბ. 1973 წ.
2. საისტორიო კრებული, წიგნი მესამე, 1928. 52
3. აფრასიონ მერკვილაძე, ჯვარცმა, ჟურნალი „მოგზაური“, 1901 წელი, №11, 1023
4. ქართლის ცხოვრება, ტომი IV-1973, ვახუშტი.
5. ქიმ, ისტორიული დოკუმენტი 132
6. ქცა, ფონდი 21, საქმე 1139, ფურცელი 4
7. ქცა, ფონდი 21, საქმე 25841
8. ქცა, ფონდი 21, საქმე 18611
9. მერაბ კეზევაძე, ეგზარქოსობისდროინდელი იმერეთის ეკლესიები და მღვდლები, ქუთაისი, 2008 წ.
10. გაზეთი „ივერია“, ჩვენებური ამბები, 1902 წ, №261, გვ. 3
11. გიორგი ბოჭორიძე, იმერეთის ისტორიული ძეგლები, თბ. 1995 წ.
12. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები ტ. IV, თბ. 1973 წ.
13. ხელნაწერთა აღწერილობა ტ. II, შემდგენელი ე. ნიკოლაძე, თბ. 1964 წ.
14. თედო ჟორდანიას, ქრონიკები, III ტ. 1967 წ.
15. ვახტანგ ბერიძე, ქართული ნაქარგობის ისტორიიდან, 1983 წ.
16. მ. კეზევაძე, იმერეთის ეკლესია-მონასტრების ნეკროპოლი XX საუკუნის დასაწყისში სასულიერო პირთა მიერ შედგენილი აღწერილობის მიხედვით.
17. ქცა ფ.21 ან. 1, ს. 1107ა, ფ.4.

**THE CHALATKHE CRUCIFIXION MONASTERY
(RECENT CHURCH)
AND ITS ANTIQUITIES**

The Chalatkhe Crucifixion Monastery (recent church) represented outstanding ecclesiastical institution in Western Georgia; the date of its initial formation is unknown. The renewal of the later period is associated with Solomon's first name and it must have taken place in 1762. The monastery existed until 1835 and was then functioned until 1924 as a parish church.

The destruction of the original structure of the Chalatkhe monastery could have occurred during Turkish invasion in 1703. The Jews were considered inhabitants of the monastery. According to historians, the Chalatkhe meant the city in the middle Ages. Armenians and Jews were lived there and trade.

The location of the Chalatkhe Monastery was the reason for its charm and because of it was famous ecclesiastical center.

Important antiquities were kept in the Chalatkhe Monastery (recent church). Among them is the Epitaphios, which is kept in Georgian Art Museum. Giorgi Abashidze and his wife Gulkani- the daughter of Bezhan Lortkipanidze are mentioned in the inscription of the Epitaphios.

Giorgi Abashidze was factual ruler of Imereti in the beginning of the 18th century. He also owned the Chalatkhe as an outstanding trading center.

After the Epitaphios, the Crucifixion, which is kept here, is interesting, which was supposedly destroyed in 1924, but the inscription of Aprasion Merkviladze revealed that it was a piece of art.

Two Gospels dating back to 15th-16 centuries are preserved in the Church of Chalatke. However, there is an opinion that one of them might be of 11th-12 centuries.

Everything points out that the Chalatke Church played outstanding role in ecclesiastical life of the country.